

Zonaanbidders en hongerstenen



Zonsverduistering op woensdag 12 augustus 2026. ©Henri Van Cleempoel, Bornem.

Jan Stel

In *De avonturen van Kuifje en de Zonnetempel*, reizen Kuifje, Haddock en Bobbie naar Peru om professor Zonnebloem te bevrijden uit een geheime Incatempel. De professor heeft, per ongeluk, heiligschennis gepleegd, waar hij zwaar voor zal moeten boeten. In Peru ontmoeten ze een jonge, sinaasappelverkoper die hen helpt. Ze worden gevangengenomen door de Inca's die Inti, de god van de zon, aanbaden. Dat was de belangrijkste god in hun leven. Zij zorgt met haar zonnestralen immers voor warmte, licht en goede oogsten. Kuifje las in de gevangenis een krant waarin werd gezegd dat er een zonsverduistering op komst was. Hij gebruikte dat natuurverschijnsel om de Inca's te misleiden en zo zijn eigen leven en dat van zijn vrienden te redden. Kennis is macht, nietwaar?

In 1597 formuleerde de Brits filosoof Francis Bacon de bekende spreuk "scientia potentia est" of wel: "kennis is macht" Francis Bacon leefde van 1561 tot 1626. Hij werd in 1561 geboren in Londen en stierf daar 65 jaar later. Hoewel het nog even wachten was op het begin van de Verlichting die haar hoogtepunt bereikte in de 18^{de} eeuw, wordt Bacon beschouwd als een van de belangrijkste grondleggers ervan. De Verlichting markeert een kantelpunt in ons Westers denken. Het veranderde fundamenteel hoe wij kijken naar politiek, wetenschap, religie en de onszelf. Het markeert een verschuiving van traditie en geloof, naar de menselijke rede, de wetenschap en de individuele vrijheid. De huidige structuren van onze samenleving zijn nog steeds gebaseerd op die waarden en missen daarom gewoonlijk een holistisch perspectief.

De Verlichting die een kantelpunt in de Europese geschiedenis is, heeft een ingrijpende schaduwkant.

De schaduwkant ervan is dat veel Europese verlichtingsdenkers vonden de westerse cultuur superieur is aan de rest van de wereld. Dat arrogante Eurocentrisme leidde o.a. tot het westerse kolonialisme, plunderingen, gedwongen arbeid en de Trans-Atlantische slavenhandel, het overbrengen van epidemieën, en monoculturen van in Europa begeerde producten zoals rubber, koffie en tabak, terwijl de lokale bevolking honger had, enz.

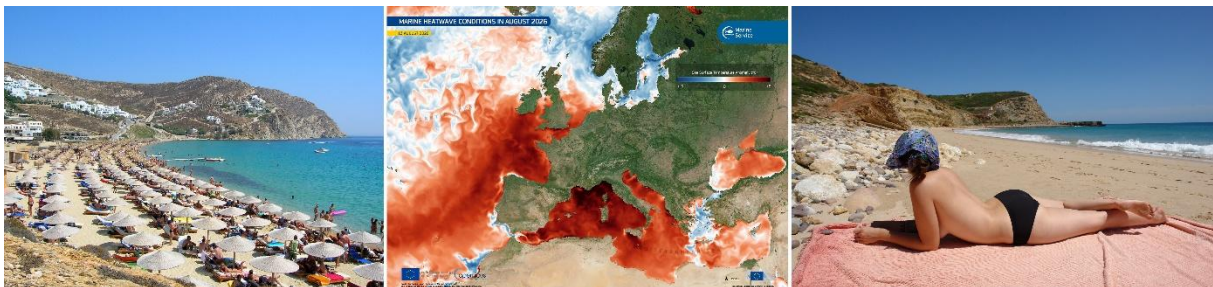
Door de Britse industriële revolutie, leidt dat blind vertrouwen in rede, wetenschap en vooruitgang en de er aan gekoppelde grootschalige uitbuiting van mens en natuur, nu tot de drie onderling verbonden planetaire crisis: onze vervuiling, onze klimaatverandering en biodiversiteitsverlies (onze uitstervingsgolf; de zesde in de afgelopen 443 miljoen jaar en 66 miljoen jaar na de massa-extinctie

van de dino's). Ook nu nog leidt dit dwaze en blinde geloof in de technologie bij vele politici tot ontkenning van de ernst van de bedreiging door bijvoorbeeld onze klimaatverandering. In dit absurde geval leiden kennis en macht, tot bewuste onkunde en politiek falen.

De Zon, onze levensbron

Ook wij zijn fervente zonzonabidders. Met zijn allen zoeken we, vooral in de zomer, massaal de zon op. Even weg van de waan van de dag, even luiere aan de kust van de veel bezongen en nu razendsnel opwarmende, Middellandse Zee. Wie zou dat niet willen? Het is moeilijk om hier de juiste cijfers over te vinden. Toch geven de seizoensdata van *Eurostat* wel een indruk. In de zomermaanden juli en augustus van 2024, gingen maar liefst 284 miljoen EU-inwoners ,als toerist, op reis. Een groot deel ervan ging als fervente zonzonabidders, naar het Middellandse Zeegebied. Dit vanwege boeiende attracties zoals: veel zon, goed en goedkoop eten, interessante cultuur, waaraan wij in de laatste decennia een toenemend aantal bosbranden hebben toegevoegd, door onze klimaatopwarming.

Volgens *Statbel*, gaan jaarlijks ca. 40- 45% van de Belgen naar het Middellandse Zeegebied voor een zonnige (strand) vakantie. In 2025 ging het om 9-11 miljoen vakantiehuizen. Hierbij nam ongeveer 48% de auto, 38% het vliegtuig en ruim 7% de trein. Wij zijn echte zonzonabidders, met een stevige voorkeur voor de kust. Dat bleek nog bij de zonsverduistering op 12 augustus. Toen trokken tienduizenden Belgen naar de kust om dit met de regelmaat van de klok weerkerende, natuurverschijnsel te zien. De VRT wijdde er zowaar bijna het hele journaal aan. De verslaggeving had een bijzonder hoog 'de aankomst van Sint Nikolaas'-gehalte.



Zonnebaden in Portugal (links) en op Mykonos, Griekenland (rechts). Oppervlaktetemperaturen Europese zeeën op 13 augustus 2026 (midden). © Wikipedia, Justin Hall, Copernicus, Wikipedia.

Geen zon in de zomermaanden is een probleem. Maar te veel zon is dat in toenemende mate ook. Door onze klimaatverandering stijgt de temperatuur al sinds de jaren 1980. Vóór die tijd waren er in de Lage Land ook al hete zomers, zoals de beroemde droge zomers van 1947 en 1976. Dat waren toen nog uitzonderingen. Er was toen nog geen waarneembare opwarmende trend. Sinds het begin van deze eeuw is onze opwarming in een stroomversnelling geraakt. Dat zien we op verschillende manieren in België en in de rest van Europa, waar bosbranden nu aan de orde van de dag zijn.

België staat hoog op de mondiale en aan de top van de Europese waterstressranglijst.

In 2023, stond België wereldwijd op de waterstress ranglijst van het World Resources Institute op de 18^{de} plaats. Binnen de EU scoort ons land het hoogst, na Cyprus. In België is de rechtstreekse impact van de bovengenoemde versnelling: droogte en watertekorten. In deze voorspelde hete zomer, baden wij, bij wijze van spreken, in de waterstress en blussen wij onze grootste bosbrand in de Hoge Venen met water uit opdrogende rivieren, meren en kanalen. Onze 4-7 klimaatministers staan erbij en kijken ernaar, terwijl ze weigeren een adequaat en rechtvaardig klimaatbeleid te ontwikkelen. 'Keep on dreaming', heren en dames politici! Blijf maar dansen op die rokende en grommende vulkaan!

De onheilspellende boodschap van Hongerstenen

Natuurlijke klimaatfluctuaties en -veranderingen zijn er altijd geweest. In onze geschiedenis vielen de rivieren daarom zo nu en dan (bijna) droog. Toen betekende dat vaak slechte oogsten, hoge voedselprijzen en hongersnood. Veel ellende voor de bevolking dus. Dit maakte een grote indruk op de arme bevolking. De kerken liepen vermoedelijk vol. En men bracht waarschuwende teksten aan op stenen in de drooggevalen rivierbeddingen en meren. Dat zijn de 'hongerstenen'. Ze waarschuwen ons als macabere spoken uit het verleden, voor de dramatische gevolgen van langdurige droogte.



Links: Hongersteen in de Tsjechische rivierhavenstad Děčín aan de Elbe. Op die steen staat de onheilspellende tekst *Wenn du mich siehst, dann weine*. Rechts. Hongerstenen in de Rijn bij Worms-Rheindürkheim met de jaartallen van lage waterstanden in 1947 en 1857 (bovenaan). © Wikipedia.

Hongerstenen zijn macabere waarschuwingen voor de gevolgen van natuurlijke klimaatveranderingen. Nu zijn we klimaatstenen van onze eigen klimaatverandering een herinnering aan een falend politiek-maatschappelijk systeem en het morbide winstbejag van de industrie.

Hongerstenen zijn meer dan historische waarschuwingen of noodsignalen. Het zijn ook ethische oproepen tot solidariteit in de hoop dat latere generaties zouden begrijpen hoe kwetsbaar het leven is. Ze houden ons nu een spiegel voor van wat het gevolg is wanneer wij denken dat we de natuur kunnen temmen met technologie en wetenschap. Ze roepen op tot bezinning over onze plaats en rol in de natuur. Ze drukken ons met de neus op het feit dat onze levensstijl met de daaraan gekoppelde gigantische vervuiling, de hoofdoorzaak van de huidige planetaire crisis is. Als een monster van Frankenstein hebben wij de huidige rampen zoals de Hoge Venen – brand, zelf gemaakt.

Inscripties op hongerstenen, zoals "*Wenn du mich siehst, dann weine*" (Als je me ziet, huil dan) of "*Wer einst mich sah, der hat geweint. Wer jetzt mich sieht wird weinen.*" (Wie mij eens gezien heeft, heeft gehuild. Wie mij nu ziet, zal huilen) herinneren ons aan de gevolgen van natuurlijke klimaatveranderingen. Maar met onze eigen klimaatverandering hebben wij daar een speciaal tintje aan toegevoegd. Wij leven nu in een tijd waarin het aantal droge zomers snel toeneemt, omdat wij denken dat er geen grenzen aan onze economische en technologische groei, is. Maar hoogmoed komt voor de val. Door onze klimaatverandering kunnen we die oude getuigenissen nu weer regelmatig lezen, omdat wij geen oog willen hebben voor de keerzijde van ons verlichtingsdenken.



Op 22 augustus 2022 plaatste Extinction Rebellion Nederland een honger/klimaatsteen bij Lexkesveer in Wageningen met de tekst *Klimaatrechtvaardigheid, 2022*. © Wikipedia/Extinction Rebellion.

In de traditie van de hongerstenen heeft Extinction Rebellion Nederland in 2022, toen één van de warmste jaren ooit, een klimaatsteen gelegd in de Rijn bij Wageningen. Dit als een teken van solidariteit met de mensen die wereldwijd lijden aan de gevolgen van onze op een verlichtend egoïsme gebaseerde, eigen klimaatcrisis. Sinds 2022 is de wereldwijde temperatuurstijging in een stevige versnelling geraakt. We verbreken nu voortdurend alle records én we staan erbij en kijken ernaar. Hoe zullen onze kleinkinderen daar later over denken?